

Esipuhe

Jokainen meistä haluaa uskoa olevansa yksilö, jolla on rohkeus kohdata tosiasiat. Vastustamme luonnostaan kaikkea sellaista informaatiota, mikä saisi meidät näkemään itsemme vähemmän kuin eettisesti ihanteellisina yksilöinä. Niinpä meillä on kiusaus omaksua uskomusjärjestelmä, joka kulttuurissa yleisesti liitetään eettisen ihanteemme mukaisiin mielikuviin. Niin kauan kuin tietty uskomusjärjestelmä on kulttuuriamme hallitsevan mielikuvan ja siihen liittyvän tunteenomaisen vetovoiman varassa, yritykset haastaa sitä älyllisillä argumenteilla voivat jäädä tehottomiksi. Mielikuva vaikuttaa suoraan tunteisiin ilman argumentteja.

Voimme ottaa esimerkiksi modernia maallistunutta yhteiskuntaa motivoivan uskon siihen, että todellisuus on perimmältään aineellisten tekijöiden määräämää. Tämä näkemys esitetään mielellään välttämättömänä seurauksena tieteen tutkimustuloksista. Kaikki yritykset tämän oletetun yhteyden perustelemiseksi ovat kuitenkin sisältäneet suuria aukkoja ja jääneet enemmän tai vähemmän kaunopuheisen vakuuttelun tasolle. Miten sitten voimme selittää kyseisen vakaumuksen vaikutuksen aikamme ihmisten tietoisuuteen, vaikka sen älyllinen perusta on horjuva? Kirjassaan *A Secular Age* ("Maallistunut aikakausi", 2007) Charles Taylor argumentoi, että tätä tietoisuudesta käsitystä motivoi mielikuva rohkeasta ja ennakkoluulottomasta yksilöstä, joka uskaltaa kohdata tosiasiat välittämättä seurauksista. Tämän läntistä kulttuuria hallitsevan kertomuksen mukaan tieteen tutkimustulokset ovat murentaneet uskon siihen, että olisi olemassa kaikkietävä ja kaikkivaltias Luoja. Jumalaan uskoo tämän kertomuksen mukaan enää vain sellainen ihminen, joka ei uskalla tai halua kohdata tosiasioita vaan joka tarvitsee lohduttavien mielikuvien tarjoamaa illusorista turvaa. Itseen kunnioittavat yksilöt muodostavat käsityksensä ja maailmankatsomuksensa itsenäisesti ja omaehtoisesti.

Taylorin mukaan ei ole kyse vastakkainasettelusta tieteellisten tosiasioiden ja kristillisen uskon välillä, niin kuin usein ajatellaan. On kyse kahden erilaisen eettisen näkökulman välisestä vastakkainasettelusta.

”Argumentti, jonka mukaan moderni tiede johtaa kokonaisvaltaiseen materialismiin, ei näytä vakuuttavalta. Milloin tahansa tämä argumentti pyritään esittämään vähän yksityiskohtaisemmassa muodossa, se on täynnä aukkoja.” (Taylor 2007: 562)

Miksi sitten niin moni ihminen on halukas uskomaan näihin kesken-eräisiin argumentteihin? Selityksenä on materialismiin liittyvä eettinen vetovoima: materialisti voi uskoa olevansa eettisesti korkeammalla tasolla sikäli, että hän uskaltaa kohdata persoonattoman maailmankaikkeuden pelottavuuden ja yksinäisyyden. Hän voi ajatella kristittyä usko-vaista tässä suhteessa eettisesti heikompana yksilönä, koska tämä etsii turvaa Jumalasta. Materialismin vetovoima perustuu ”kuviin vallasta, esteettömästä toiminnasta, henkisestä itsehallinnasta”, ”miehekkäästä itsensä voittamisesta, menetyksen tuottaman tuskan yli kohoamisesta”, ”rohkeasta aikuisuudesta”. Yksilö haluaa liittää nämä myönteiset mielikuvat osaksi omaa identiteettiään. Koska nämä identiteettiä muovaavat tekijät säilyvät kuvien tasolla, niitä on vaikea kyseenalaistaa – ne koetaan itsestään selvyyksiksi. Koska kuvat vaikuttavat suoraan tunteisiin, ihminen jää vangiksi niiden lumoukseen. (Taylor 2007: 563–566.)

Moderni ihminen ei pidä mahdollisena turvautua Jumalaan ja hänen ilmoitukseensa etsiessään totuutta. Hän kokee, että tällainen turvautuminen kyseenalaistaisi hänen puolueettomuutensa ja riippumattomuutensa. Tämän takia eettinen ihanne älyllisesti itsenäisestä totuuden etsijästä saattaa paradoksaalisesti myös johtaa tieteellisen keskustelun rajoittamiseen. Tieteellisen keskustelun piirissä ei sallita kritiikkiä vallitsevaa naturalistista tiedekäsitystä vastaan, jonka mukaan tieteessä voidaan vedota vain luonnollisiin syihin. Monien mielestä ajatus kaikkietävästä ja kaikkivaltiaasta Luojusta uhkaa ihmisen tiedon puolueettomuutta. Niinpä naturalistisen perusoletuksen kyseenalaistamista ei mielellään hyväksytä, koska naturalismi liitetään kiinteästi eettiseen ihannekuvaan älyllisestä itsenäisyydestä ja ennakkoluulottomuudesta.

Tämän kirjan tarkoituksena on analysoida tieteellisen tutkimuksen edellytyksenä olevia laaja-alaisia oletuksia ja sitä motivoivia eettisiä ihanteita. Älyllisten argumenttien voimaa ei voida ymmärtää irrallaan niitä innoittavasta eettisestä ihanteesta. Ilman moniulotteista analyysia on vaikea saada täsmällistä käsitystä älyllisten kiistojen syistä. Jos emme koskaan määrittele tutkimuksen taustalla vaikuttavia laaja-alai-

sia oletuksia, emme lopulta enää edes tiedosta niitä ja niistä muodostamamme kuva tulee epäselväksi ja sekavaksi. Tällöin kiistat käydään enemmän tunneperäisesti vaikuttavien ilmaisujen tai arvovaltaisten julistusten kuin järjestelmällisesti analysoitavien perustelujen tasolla. Ennakko-luuloinen ja älyllisesti sulkeutunut asenne ei kuitenkaan ole toivottavaa, ja siksi perusteiden pohtiminen on tarpeellista.

Olen saanut monilta ihmisiltä apua tämän kirjan kirjoittamiseen. Jari Kekäle kävi läpi useita käsikirjoitusversioita ja antoi yksityiskohtaista kritiikkiä ja monia luovia oivalluksia tekstin kehittämiseksi. Jari rohkaisi minua kiteyttämään sanottavani ja jäsentämään sen sellaiseen muotoon, että loogiset yhteydet tulevat näkyviksi. Markku Kulmala antoi palautetta fysiikan alaan liittyvistä kysymyksistä. Matti Leisola kävi kriittisesti läpi käsikirjoitustani ja antoi hyödyllisiä korjausehdotuksia. Leif Nummela yritti sitkeästi saada minua kirjoittamaan sellaisen kirjan, joka olisi periaatteessa kenen tahansa ymmärrettävissä. Dani Puolimatka auttoi minua korjaamaan teologisia virheitäni. Joel Puolimatkan kanssa käymäni filosofiset keskustelut auttoivat minua selventämään peruskäsitteitä. Lennart Saari auttoi tarkentamaan biologisten kysymysten käsittelyä. Ulla Solasaari antoi yksityiskohtaisia ideoita tekstin kehittämiseksi. Esko Syrjäläinen auttoi minua tärkeiden lähteiden löytämisessä. Pirjo Taskinen kiinnitti huomiotani kohtiin, joissa en ollut onnistunut selvästi sanomaan sanottavaani (niitä oli valitettavan paljon) ja rohkaisi minua terävöittämään ilmaisuani. Pasi Turunen antoi ideoita tekstin juonen kehittämiseksi. Lasse Uotila luki huolellisesti läpi koko käsikirjoituksen ja korjasi monia virheitäni ja antoi ideoita tekstin kehittämiseksi.

Kirjan toimittaja Sonja Falk auttoi minua kirjan juonen kehittämisessä ja haastoi minua tekemään eron olennaisen ja epäolennaisen välillä.

Alvin Plantinga lähetti minulle ystävällisesti toistaisesti julkaisematomia tutkimuksiaan uskon, tieteen ja evoluution suhteesta. Peter van Inwagenille olen kiitollisuuden velassa monista keskusteluista ja tärkeistä oivalluksista. Charles Taylorin vierailut Jerusalemin ja Notre Damen (USA) yliopistoissa osuivat samaan aikaan omieni kanssa ja opin paljon hänen huolellisista analyyseistaan.

Olen saanut keskusteluissa apua lisäksi seuraavilta henkilöiltä: William Dembski, Atte Korhola, Päiviö Latvus, Alasdair MacIntyre, Markku Ojanen, Olavi Peltola, Philip Quinn, Aku Visala, Yirmiyahu Yovel. Suurin kiitos kuuluu vaimolleni Mialle. Hän on luonut kotiin rakkaiden ilmapiirin, jossa luomisen ja kehityksen prosessit elävät sulassa sovussa keskenään.